

MINIATURA JANRINING TASVIRIY SAN'ATDAGI O'RNI

Ilmiy rahbar:

Faxriddinov Muhammad Faxriddin o'g'li

*O'zbekiston-Finlandiya pedagogika
instituti o'qituvchisi, O'zbekiston*

Abduraxmonova Sanobar G'ulomjon qizi

*O'zbekiston-Finlandiya Pedagogika
instituti San'atshunoslik fakulteti talabasi*

Murodova Gavhar Azizbekovna

*O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti
San'atshunoslik fakulteti talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada miniatura janrining tasviriy san'atdagi o'rni haqida ma'lumot aytib o'tilgan. Miniatura janri tahririy va boshqariladigan tasviriy san'atning barcha an'anaviy xususiyatlarini mustaqil o'zida mujassam etgan janrdir. Ushbu janr odatda qalam va siyoh yoki boshqa vositalarda san'at asarlarini tasvirlash uchun ishlatiladi. Bu janr san'at tarixida turli davrlar, madaniyatlar va san'atkorlarga tegishli bo'lgan.*

Kalit so'z: *miniatura, ornamentlar, akvarel, pastel, qalam, originallik, kreativlik, estetika, detalizatsiya, kompozitsiya, ranglarni qo'llash, inqilobiylik.*

Miniatura janri, tasviriy san'atda o'ziga xos o'rniga ega bo'lgan bir janr hisoblanadi. Unga "miniatyur" (ya'ni "kam tarzda rassomlik") deyish mumkin. Miniaturalar asosan ilustratsiya, kitob yoki hikoya muallifi uchun tasviriy qahramonlarni yaratish uchun ishlatilgan. Bu janr asosan Markaziy Osiyoda, Xitoyda va Hindistonda rivojlangan, shuningdek, ilgari Surxandaryo, Buxoro va Samarkand viloyatlarida ham mashhur bo'lgan.[1]

Miniaturalarning asosiy xususiyati, ularning ko'p qismida jihatga ega bo'lgan va qattiq to'g'ri chizilgan chizmalar va rangli yorug'liklar bilan ajratilgan bo'lishidir. Ular odatda qog'oz, parvoz, darcha yoki boshqa ko'rpa materiallardan yaratilgan. Miniaturalar ko'p o'rtacha 5x7 sm o'lchamida bo'ladi va ularning barcha tafsilotlari hamda nuqtalari kichiklik sababli katta ekranga qo'yish uchun mo'ljallangan.[2]

Bu janrda ishlagan rassomlar, ikki-uch yo'l bilan ishlaganlar, yani, chizuvchi, ranglamoqchi va yorug'lik qo'yuvchilardan iborat jamoa bo'lib, ularga "ustoz" deb ataladi. Ular sukutli ranglardan foydalanishadi va ko'plab nuqtalarni qo'yish orqali yorug'likning o'rnini belgilashadi.

Miniaturalar odatda qahramonlarni va asarlarini namoyish etish uchun yaratilgan. Bu tasvirlar, adibning hikoyalari, qissalari, dostonlari yoki shoirning sherlariga muvofiq chiziladi. Ular odatda tabiat manzaralari, tarixiy hadisalar, diniy va falsafiylik mavzularini tasvirlashda ham qo'llaniladi.[3]

Miniaturalar tasviriy san'atning o'ziga xos va unikal janrlaridan biri sifatida hisoblanadi va ularning tarixiy o'rnini o'zgartirmaydi. Bugungi kunda ham o'ziga xosligini saqlagan va san'atsevarlar tomonidan qadr-qimmat qilingan janr bo'lib qolmoqda.

Kirish: Miniatura janri, tasviriy san'atda o'rni juda xususan ega bo'lgan bir janr hisoblanadi. Bu janr, kichik hajmdagi rasm, surat yoki natijaviy san'at asarlarini ifodalaydi. O'ziga xos, esa, unikal uslubi bilan taniladi. Bu tasviriy san'at turi, aslida, ilhomlantiruvchi, go'zallik bilan ajralib turadi. Bu maqolada, miniatura janrining tarixiy rivojlanishini, uning xarakteristika belgilari va eng muhim rassomchilarining shaxslari haqida ma'lumot keltirilgan. Shuningdek, miniatura janri san'atning umumiy jarayonida qanday o'ringa ega bo'lib kelayotganini ilgari surib o'tadi. [4]

Asosiy qism: Miniatura janri san'at tarixida ajoyib o'ringa ega bo'lgan janrlardan biridir. "Miniatura" so'zi lotin tilidan kelib chiqqan va "kichik" yoki "katta emas" deb tarjima qilinadi. Bu janr, tasviriy san'atning o'ziga xos yondashuvi bilan ajralib turadi.

Miniatura tarixi: Miniatura janri tarixda ko'plab madaniyatlarda paydo bo'lgan va rivojlangan bo'lib, ayniqsa, XIV-XVI asrlarda Yevropa san'atida keng tarqalgan. Bu dastlab kitoblarning ilustratsiyalash maqsadida ishlatilgan bo'lib, keyin esa o'ziga xos, mustaqil janr sifatida rivojlandi.

Xususiyatlari: Miniatura janrining eng katta xususiyati kichik hajmdagi asarlar hosil qilishidir. Ushbu janr asosan rasm, surat, yoki natijaviy san'at asarlarida paydo bo'lar. Katta san'at asarlaridan farqli o'laroq, miniaturalar, qisqa hikoyalarni yoki mahoratli xaritalarni ifodalaydi. [5]

Bu janrning rivojlanishi va uning xususiyatlari, tasviriy san'atning turli joylarda shakllangan bo'lib kelganligi sababli o'ziga xos va e'tirof qozongan.

Miniaturalarning asosiy xususiyatlari haqida:

Kichik Hajmi: Miniaturalar odatda kichik hajmli bo'lib, bir yoki bir nechta sahifalarda joylashadi. Bu, ularni boshqa asarlar bilan solishtirishga va kitoblarga ilova qilishga imkon beradi.

Ilhomlantiruvchi usul: Miniaturalar, shu jumladan, so'z va tasvirning samarali birligini boshqarishda ishlatiladigan ilhomlantiruvchi usullarni qo'llaydi. Bu usul, tarixiy, adabiy, diniy yoki fantastik hikoyalarni chiroyli tasvirlar orqali ifodalashda keng qo'llaniladi. [6]

Yozuv va rasmning Integrligi: Miniatura, yozuv va rasmni samarali bir xil ko'rinishda ishlatadi. Ular o'zaro ta'sirchan qilib, tarixiy yoki adabiy hikoyalarni ta'kidlab turishda boshqa birezak xususiyatdir.

Miniaturalarning ko'rinishlari kitob bezagi yoki ilustratsiyasi sifatida ishlatiladi. Bu ko'rinishda miniaturalar kitobning boshiga yoki asosiy qismiga joylashadi. Yana bir usul bu hikoyalash usuli bo'lib miniaturalar hikoyalash usulini qo'llab-quvvatlaydi. Ular qahramonlarning ajoyib va fantastik dunyolarini namoyish etishda ma'noli tasvirlarni qo'llaydilar.

Miniaturalarning asosiy xususiyatlari, ularning turli xil ko'rinishlari va ularga qo'llanilgan texnika va usullar haqida:

Akvarel va pastel: Rangli miniaturalarning yaratilishida akvarel va pastel texnikalari keng qo'llaniladi. Ular ranglarini o'zgartirish va nuqsonlarini belgilashda o'zaro mos holda ishlaydilar.

Qalam: Qalam miniaturalarda kontrast yaratish uchun ishlatiladi. Bu texnika asosan yozuvlar va jisimli ob'yektlarni ajoyib ko'rsatadi.

Xat yoki ornamentlar: Miniaturalar yozuvlar, xat yoki o'rtacha asarlarning tasvirlarida shakllangan bo'ladi. Bu yozuvlarning xususiyati va o'ziga xosliklarini namoyish etishda qo'llaniladi. [7]

Miniaturalar, zamon o'rtasida turli davrlarda paydo bo'lgan san'at janrlaridan biri sifatida o'zaro ta'sir ko'rsatgan va rivojlanib kelayotgan bir janrdir. Ularni asosan ko'proq 15-18 asr davrlarida paydo bo'lgan "Buxoro miniaturalari" bilan bog'liq deyish mumkin. Buxoro miniaturalari 15-18 asrda Buxoro shahri hamda Tojikiston, Eron, Afg'onistan hududlarida yaratilgan. Bu miniaturalar, yarim asr davomida kelib chiqqan Timuriy davri sultoni Mirzo Ulug'bekning va uning o'g'illari tomonidan rivojlanishiga xissa qo'shgan. Ilk Osiyo miniaturalari Buxoro shahri va atrofidagi hududlarda rivojlanib, kitoblar, hikoyalar, adabiytlarning ilmiy usullarini ifodalashda o'ziga xos holda ishlatiladi. Buxoro miniaturalari yorqin ranglar bilan ajralib turadi. Keyingi asrlarda miniaturalar yana rivojlandi.

Hozirgi zamon miniaturalari: Bugungi kunda miniaturalar, boshqa san'at janrlari bilan bog'liq o'ziga xos va innovatsion yondashuvlarga ega. Hozirgi miniaturalar elektron shaklda media va internet platformalari orqali yetkaziladi.

Barcha davrlar miniaturalar san'atining xususiyatlari, tarixiy va madaniy aloqalari orqali o'rganish uchun ajoyib bir imkoniyatni ta'minlaydi. Bu janr, uning klassik xususiyatlari va yangi yondashuvlarini qo'llab-quvvatlab, san'atshunoslik va qiziqishga sazovor bir janr sifatida o'z rivojida davom etadi.

Miniaturalar san'ati tarixiy davrlarda ustoz-shogird munosabati orqali o'rgangan va turli xil madaniy va tarixiy mukofotlarga ega bo'lgan bir san'at janridir. Bu san'atkorlar o'z zamonlarida mashhur bo'lgan va mukofotlarga loyiq ko'rilgan. Ularning asarlari muzevlarda saqlanmoqda. Quyidagi san'atkorlar miniaturalari san'atda mashhur bo'lganlar:

Behzod: Buxoro miniaturalarining eng mashhur ustazi Behzoddir. 15 asrda amalga oshirilgan Timuriy davrida yetakchi bo'lgan. Uning ishi jahon san'atining eng yaxshi namunalaridan biri hisoblanadi.

Kamoliddin Behzod: Behzodning o'g'li Kamoliddin Behzod ham mashhur miniaturachi bo'lgan. U ham Timuriy davrida ishlagan va uning ishi, otasi Behzodning ishi bilan bir xil hisoblanadi.

Alisher Navoiy: Buxoro miniaturalarida mashhur san'atkorlardan biri Alisher Navoiy hisoblanadi. Uning yaratgan asarlari san'at va adabiyotda o'zaro bir biriga bog'liq.

Abduholiq G'ijduvoni: 16 asrda faoliyat yuritgan G'ijduvoni Buxoro shahri miniatura rivojlanishiga katta hissa qo'shgan va uning yaratgan miniaturalari mashhur bo'lgan.

Bu san'atkorlar o'z navolarida, hikoyalarda, diniy matnlarda va boshqa adabiy asarlarda miniaturalardan foydalangan. Bularning san'at asarlari davrlar va mamlakatlar o'rtasida shuhrat qozongan va ularning yaratgan asarlarining katta muzeylar, xalqaro institutlarda saqlanmoqda.[8]

Miniaturalarning o'rni va natijalari quyidagicha bo'lishi mumkin:

Kichik shakllar: Miniaturalar kichik hajmli bo'lib, umumiy jihatdan chiroyli va e'tiborni tortadi.

Mahorat va detallar: Miniaturalar odatda detallar bilan to'ldirilgan, san'atkorning mahorati va ustunliklarini namoyish etadi.

Haqiqiylik va fantastika: Miniaturalar odatda haqiqiy dunyoga asoslangan bo'lsada, ular fantastik kompozitsiyalarga ega bo'lishi mumkin.

Natijada, miniatura janri tasviriy san'atda yuqori o'rin tutgan o'zgacha va so'nggi davrlarning g'oyaviyliklari bilan ham ajralib turadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Norqulov N., Nizomiddinov N., Miniatyura tarixidan lavhalar, T., 1970;
2. Alisher Navoiy asarlariga ishlangan rasmlar, T., 1982;
3. Sharq miniatyura maktablari, T., 1989;
4. Oriental miniatures Tashkent, 2001.
5. Faxriddinov M. F. Drobchenko N.V. The role and content of technology in the education system . Modern views and research – 2021 International scientific and practical Conference ISBN 978-1-83853-487-5.
6. Faxriddinov M. F. Drobchenko N.V. Using the Corel Draw computer program to develop students' creative abilities through drawing. Multidiscipline proceedings of digital fashion conference-2022. ISSN 2466-0744 Republic of Korea, Seoul.
7. Fakhriddinov M. Opportunities and prospects for using the Auto cad program in the education system. // Problems of increasing the innovative professional training of future primary school teachers. Collection of scientific articles. - Samarkand: Sam SU, 2019. Pages 152-155.
8. Fakhriddinov M. Art and architecture of Europe. Central Asian journal of arts and design issn: 2660-6844 volume: 5 issue: 1 | jan – 2024. Impact factor: 16-18 pages.
9. Fakhriddinov M. Computer Graphics in the Sphere of Drawing Details: Enhancing Creativity and Precision. Innovation in the modern Education system Part 37. January 25th – 2024 Colletions of scientific works Washington, USA. 205-208 pages.
10. Fakhriddinov M. Chizmachilik va chizma geometriya fanlarida AutoCAD dasturi bilan ishlashning kreativ va zamonaviy qulayliklari . Finland, Helsinki international scientific online conference "sustainability of education socio-economic science theory". Part 14 JANUARY 7th 42-45 pages.COLLETIONS OF SCIENTIFIC WORKS. 2024 year.
11. Fakhriddinov M. Chizmachilik fani mohiyatini o'quvchilarning ongiga yetkazishning dolzarb muammolari . “Development of a modern education system and creative ideas for it, Republican scientific-practical on-line conference on "suggestions and solutions" 15- december 2023. Part-60. 222-227 pages.